

Висновки. Отже, хоча кризові умови діяльності протягом 2008-2011 рр. і внесли суттєві корективи у пріоритети розвитку потенціалу вітчизняних торговельних підприємств, проте вони висвітлили ті слабкі місця, нейтралізація яких дозволить посилити конкурентні позиції саме в довгостроковій перспективі. Напевне, для всіх без винятку вітчизняних підприємств почався новий етап набуття досвіду в сфері торгівлі, основними вимогами якого будуть розвиток фінансових компетенцій і пріоритети споживачів.

Література

1. Трансформаційні процеси в торгівлі України в умовах інтернаціоналізації : монографія / Л. О. Лігоненко, Г. М. Богословець, Г. Л. Піратовський [та ін.] ; за ред. Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2009. – 334 с.
2. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія : у 2 ч. / за ред. В. М. Геєця, А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2008. – 389 с.
3. Reardon T. Proactive “fast-tracking” diffusion of supermarkets in developing countries: implications for market institutions and trade // Journal of Economic Geography. – 2007. – № 7. – P. 399–431.
4. Leaving home. Global Power of Retailing 2011 [Electronic resource]. – Mode of access: www.deloitte.com/consumerbusiness.
5. How global is the business of retail // CB Richard Ellis [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cbre.com>.
6. Emerging Opportunities For Global Retailers: The 2011 A.T. Kearney Global Retail Development Index™ [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.atkearney.com/main.taf?p=5,4,1,131>.
7. Ритейл 2020: идем на восток [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.joneslanglasalle.ua>.
8. Cross Border Retailing in Europe – 2009 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.joneslanglasalle.ua>.
9. Retail Global Expansion: a Portfolio of Opportunities: The 2011 A.T. Kearney Global Retail Development Index™ [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.atkearney.com>.
10. Doing Business 2012: Comparing Regulation in 181 Countries [Electronic resource]. – Mode of access www.doingbusiness.org.
11. Краснокутська Н. С. Підприємницький потенціал України в порівнянні з країнами ЄС / Н. С. Краснокутська // Вісн. КНТЕУ. – К. : КНТЕУ, 2010. – № 1. – С. 25–33.
12. Paying Taxes 2012: The Global Picture / World Bank, PricewaterhouseCoopers. – USA : World Bank, 2012. – 133 p.
13. GT Partners Ukraine – Тенденции развития отечественного ритейла в 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.prometr.com.ua/category/analytic/marketplaces/2343>.
14. McElroy T. Retail Talent Evolution: How Retailers are Adapting in Today’s Complex Environment [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.deloitte.com>.

УДК 658.012.16:621

Н. В. ВАСЮК

ПВНЗ “Європейський університет”, Черкаська філія

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОГРАМИ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Автором досліджено основні напрями програми стійкого розвитку та сформульовано практичні рекомендації з підвищення ефективності управління економічним потенціалом машинобудівних підприємств.

The authors investigated the main areas of program sustainability and formulated practical recommendations to improve the efficiency of the economic potential of machine-building enterprises.

Ключові слова: підприємства машинобудування, стійкий розвиток, центр економічного аналізу, центр економічних обґрунтувань, центр планування і моніторингу.

Вступ. У ринкових умовах, що характеризуються високою невизначеністю й нестабільністю зовнішнього середовища, механізм управління потенціалом підприємства машинобудування припускає значний спектр обсягів планової та контролюючої роботи. Посилення конкурентних позицій на ринку, стрімкий розвиток і впровадження нових технологій, зростаюча диверсифікація бізнесу, ускладнення бізнес-проектів та інші фактори спричиняють нові вимоги до системи внутрішнього контролю компанії. У сучасних умовах внутрішній контроль підприємства повинен бути дієвим на всіх рівнях управління.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз праць науковців, серед яких В.О. Василенко, О.В. Ареф'єва, В.О. Кунцевич, В.М. Геєць, І.Н. Омельченко, Г.В. Савицька, А.Д. Шеремет, В.В. Козик, Н. Герасимчук, щодо управління розвитком підприємств машинобудування, дозволяє зробити висновок про те, що на сьогодні існує багато підходів до рішення проблем управління стійким розвитком підприємства. Але більшість з пропонованих підходів заснована на вивченні проблем стійкого фінансового розвитку підприємства, що є частиною поняття

економічної стабільності, на яку у свою чергу впливають різні фактори зовнішнього й внутрішнього середовища. Саме тому постає необхідність в розробці комплексного підходу – програми стійкого розвитку, що включатиме всі аспекти діяльності підприємств.

Постановка завдання. На основі аналізу діяльності підприємств машинобудування визначити позиції, які дадуть можливість виділити основні пріоритетні напрями для розробки програми стійкого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний потенціал підприємства є складною, ієрархічно структурованою, динамічною системою субпотенціалів. Кожен із субпотенціалів залежить від оптимального поєднання окремих видів економічних ресурсів, які залучаються у виробничий процес, рівня організації виробництва і праці, ефективності системи управління. Економічний потенціал підприємства характеризує максимально можливий обсяг виробництва матеріальних благ і послуг в умовах, що забезпечують найбільш ефективно використання за часом і продуктивністю наявних економічних ресурсів.

Для подальшого стійкого розвитку підприємства необхідна сформована програма, яка ґрунтується на оцінці економічного потенціалу підприємства. Складовими економічного потенціалу підприємства є розвиток організаційно-управлінського та виробничо-технологічного субпотенціалів; удосконалення фінансового субпотенціалу; ефективність використання ресурсного потенціалу; розвиток інноваційного субпотенціалу; ефективність соціально-кадрового субпотенціалу.

Аналіз діяльності підприємств машинобудування свідчить про проблеми системи управління підприємствами, пов'язані з недосконалістю організаційної структури, неефективністю вертикальних і горизонтальних зв'язків, недостатньою обґрунтованістю прийняття управлінських рішень. Все це визначає необхідність пошуку ефективних рішень і наявності резервів для нарощування організаційно-управлінського субпотенціалу. На нашу думку, найважливішим організаційним заходом є створення на підприємствах машинобудування відділу комплексного розвитку, який повинен займатися розробкою програм розвитку підприємства (ПРП). Основною виконавчою ланкою відділу повинна бути робоча група (РГ), що складається в основному з працівників служб, відділів і цехів підприємства.

Істотної реорганізації потребують структури економічних служб підприємств. У рамках забезпечення перспективного розвитку при збереженні чисельності управлінського персоналу і його зарплатомісткості для підприємств слід виділити центри економічного аналізу, контролінгу та бюджетування; економічних обґрунтувань організаційно-технічного розвитку підприємства; планування і моніторингу техніко-економічних показників [1].

Центр економічного аналізу, контролінгу та бюджетування, на нашу думку, повинен на основі спеціальних методик здійснювати системний і цільовий аналіз діяльності структурних підрозділів і підприємства в цілому. Реалізація функції контролінгу припускає забезпечення достатньою, оперативною та надійною інформацією про виконання бюджетів підприємства як у частині доходів, так і в частині видатків. Слід зазначити значущість наряду діяльності центру по моніторингу тенденцій економічної ситуації зовнішнього середовища, прогнозуванню кризових ситуацій і, як наслідок, виробленню заходів щодо запобігання негативних змін. Крім того, центр розробляє проект бюджету підприємства на майбутній фінансовий рік, використовуючи дані, одержувані від усіх підрозділів і служб.

Центр економічних обґрунтувань основним завданням має організаційно-технічний розвиток, тому головною його діяльністю є розробка бізнес-планів як по впровадженню проектів, так і підприємству в цілому. Центр готує необхідні документи для реалізації інвестиційних проектів і участі в конкурсах. Він пророблює питання можливої державної підтримки інвестиційного проекту, реалізованого через надання пільг і гарантій за рахунок бюджетних коштів або надання пільгового інвестиційного кредиту.

Центр планування техніко-економічних показників здійснює стратегічне планування діяльності підприємства; розробляє контрольні цифри за техніко-економічними показниками по структурних підрозділах, доводить їх до виконавців і здійснює контроль за виконанням; розраховує завантаження виробничих потужностей; складає щомісячну й щоденну звітність про виконання плану поставок, виробництва й реалізації продукції.

Слід зазначити, що оптимізація організаційної структури не передбачає обов'язковості виділення перерахованих центрів. За рахунок наукової організації праці і продуманої департаменталізації завдань, вирішуваних центрами, можна в структурних підрозділах виділити працівників, які виконують необхідні функції. Однак все це потребує значного підвищення кваліфікації управлінського персоналу й службовців.

У функціональне коло обов'язків зазначених центрів буде входити розробка алгоритмів вирішення конкретних управлінських завдань в умовах обмежених ресурсів з використанням розробленого в дисертаційному дослідженні методичного інструментарію.

Другий напрям програми – розвиток виробничо-технологічного субпотенціалу, що припускає вирішення завдань з нарощування і максимізації використання виробничо-технологічного субпотенціалу підприємств машинобудування, що ґрунтуються на даних аналізу. Для підприємств машинобудування особливо слід виділити:

– наявність обґрунтованого плану організаційного розвитку, спрямованого на підвищення гнучкості діяльності підприємства з урахуванням змін у виробничій програмі, методах виготовлення, перспективній схемі оснащення;

– створення інформаційного масиву даних з використання сировини й матеріалів, згрупованого за технологічними ознаками і параметрами, що його характеризують;

- формування номенклатури застосовуваних матеріалів для забезпечення скорочення часу переналагодження устаткування при зміні технологічних процесів;
- використання виробничого досвіду й навичок робітників для забезпечення маневреності виробничого підрозділу;
- створення функціональної, структурної і часової надлишковості засобів виробництва, тобто створення “резерву гнучкості” тощо [2].

Основні фактори, що визначають зростання виробництва, пов'язані з технологічними рішеннями, спрямованими на розробку нових видів продукції, поліпшення їхньої якості, оптимізацію асортименту продукції, що випускається, на основі фактичного аналізу ринку, скорочення витрат виробництва за рахунок удосконалення технологічних процесів. З урахуванням сприятливої ринкової кон'юнктури можна відзначити очевидну необхідність збільшення рівня використання виробничих потужностей підприємств, що може забезпечити інтенсивний і довгостроковий розвиток.

Третім напрямом програми є вдосконалювання фінансового субпотенціалу. Удосконалювання фінансової стратегії повинне забезпечуватися комплексом завдань, поданих у конкретних програмах. З огляду на мінливість економічної кон'юнктури й тенденцій розвитку фінансових ринків, високий ступінь інноваційності фінансових інструментів, якими оперують сучасні підприємства, виділимо напрямки формування програм і проектів по реалізації фінансового субпотенціалу. Серед них:

- виявлення для підприємств пріоритетних фінансових ринків і цільових ринкових сегментів для роботи на перспективу, що припускає наявність у підприємства сильного цільового блоку розвитку, який спирається на обробку існуючих інформаційних баз даних;
- аналіз і обґрунтування стійких джерел фінансування;
- використання незалежного аудиту;
- розробка довгострокової інвестиційної програми, погодженої з пріоритетними напрямками розвитку видів бізнесу, обумовленими загальною стратегією підприємства;
- створення умов на майбутнє по підтримці поступального зростання ринкової вартості підприємства;
- формування і удосконалювання внутрішньофірмових фінансових потоків, механізмів трансферного ціноутворення;
- розробка програми ефективного централізованого управління фінансами в сполученні з обґрунтованою децентралізацією інших управлінських функцій;
- проведення прогностичних розрахунків фінансових індикаторів економічної безпеки й стабільності підприємства при перспективному плануванні.

Досліджувані підприємства машинобудування необхідно, у першу чергу, поряд з розвитком системи фінансового планування, забезпечити ефективне функціонування фінансового контролю. Система внутрішнього контролю підприємства повинна орієнтуватися на параметри його стійкого становища на ринках, своєчасну адаптацію систем виробництва й управління підприємства до динамічного зовнішнього середовища, а також ефективність функціонування підприємства в сучасних умовах.

Наступним напрямом програми стійкого розвитку підприємств машинобудування є ефективне використання ресурсного субпотенціалу. Реалізація цього напрямку повинна включати впровадження і вдосконалювання ресурсозберігаючих і енергозберігаючих технологій, що обумовлено розвитком інноваційного субпотенціалу.

Забезпеченість фінансовими ресурсами залежить від рівня довіри й відкритості підприємства, від ефективності роботи фінансових служб і прямо залежить від рівня використання фінансового субпотенціалу.

Розвиток інноваційного субпотенціалу може проводитися за двома основними напрямками:

1. Формування власної науково-дослідної бази. Це припускає, що підприємство саме стає ініціатором і замовником досліджень з вдосконалювання продукції та технологій. Однак слід зазначити, що робота підприємства в цьому напрямку потребує значних фінансових витрат і пов'язана з високими ризиками.

2. Систематичне вивчення передового досвіду в сфері інноваційних розробок наукових і галузевих технологічних інститутів, а також проведення техніко-економічного обґрунтування реалізації можливих інноваційних проектів. Цей варіант є цілком реалізованим на будь-якому підприємстві машинобудування.

Під техніко-економічним обґрунтуванням (ТЕО) науково-технічних заходів нами розуміється комплексний процес визначення економічними методами ступеня відповідності запропонованого проектного рішення заданим вимогам або рівню досягнень науково-технічного прогресу в даній сфері.

Одним із елементів ТЕО є техніко-економічний аналіз (ТЕА), що являє собою системне дослідження техніко-експлуатаційних, конструктивно-технологічних, функціональних та інших характеристик створених або удосконалених технічних засобів у поєднанні з вивченням витрат на різних стадіях їхнього створення. ТЕО може здійснюватися у всіляких сферах: НДДКР, виробництва, зовнішньоекономічної діяльності. Головне завдання ТЕО – економічно обґрунтувати найкращий варіант технічного, організаційного або комерційного заходу з метою максимального скорочення господарського ризику при його подальшому здійсненні.

Основними причинами неефективної діяльності підприємств машинобудування є високий ступінь спрацювання устаткування, невідповідність інструментальної бази сучасним технічним нормам, недотримання технологічних процесів, а також брак висококваліфікованих фахівців. Тому основні заходи щодо розвитку й ефективного використання інноваційного субпотенціалу варто проводити в розрізі усунення виявлених недоліків.

Соціально-кадровий субпотенціал підприємства машинобудування залежить від кадрової та соціальної політики, що проводиться. Сучасні умови господарювання обумовлені значним поширенням міжнародних стандартів у соціальній і економічній сферах. Все більшої значущості набувають такі фактори, як кваліфікація робочої сили, ставлення до праці, культура ведення бізнесу. Це потребує від керівництва підприємства забезпечення всебічного розвитку здібностей і професійної майстерності працівників, зростання їхньої організаційної культури та освіченості. Висококваліфікований і соціально захищений працівник працює ефективніше, забезпечує взаємозамінність на робочих місцях, самоконтроль якості продукції, дотримання технічної дисципліни.

З огляду на низький рівень використання кадрового субпотенціалу, обумовлений несприятливою демографічною ситуацією і браком висококваліфікованих робітників на досліджуваних підприємствах, необхідно як резерв розглядати виробничу кваліфікацію кадрів, що зумовлює використання виробничого досвіду й навичок робітників для забезпечення маневреності виробничого підрозділу. Для цього необхідно вирішити такі питання:

– виявити внутрішні втрати і простої, пов'язані з переходом до випуску нових виробів або зі зміною виробничого завдання;

– передбачити можливість розвитку багатопрофільного устаткування і збільшення чисельності робітників, які володіють суміжними професіями;

– розробити перелік необхідних спеціалістів і кваліфікаційні вимоги до працівників;

– розробити перспективний план з підготовки, перепідготовки і атестації робочих кадрів для забезпечення в умовах гнучкості роботи машинобудівних підприємств.

Керівництву підприємств машинобудування доцільно створити гнучку та ефективну систему управління персоналом, яка за допомогою інструментів заохочення дасть змогу забезпечити високу продуктивність праці, стабільність кадрового складу, соціальну захищеність працівників.

На нашу думку, для забезпечення єдиних принципів і підходів до управління, виміру і оцінювання розвитку і функціонування підприємств машинобудування в умовах постійних змін і з урахуванням сучасних тенденцій розвитку необхідне дотримання таких положень:

– в основу управління має бути покладене комплексне дослідження усіх складових сукупного потенціалу;

– стан організації залежить не тільки від параметрів її окремих підсистем, але й визначається динамікою зовнішнього середовища;

– зміни зовнішнього середовища зумовлюють доцільність використання адаптаційного підходу до розвитку і функціонування підприємства;

– функціонування підприємства повинне бути підпорядковане цільовим настановам стратегії його розвитку;

– стратегічне, поточне й оперативне управління повинне спиратися на єдиний методичний інструментарій, що забезпечує єдність підходів, оцінок, вимірів;

– для управління розвитком і функціонуванням промислових підприємств доцільно застосовувати системний підхід до планування, формування звітності й інформаційного забезпечення діяльності підприємства [3].

Для діяльності машинобудівних підприємств в нестабільних умовах, що динамічно змінюються, нами сформульовані такі практичні рекомендації з підвищення ефективності управління економічним потенціалом розвитку:

– для своєчасного відстеження значущих змін середовища функціонування підприємств машинобудування необхідна діюча система моніторингу й контролю, тому що виявлення керованих параметрів потенціалу підприємства прямо залежить від обґрунтованості та якості діагностики потенційних можливостей;

– для вирішення комплексних проблем стратегічного характеру організація повинна здійснювати аналіз зовнішнього середовища, щоб визначити динаміку чинників зовнішнього середовища, яка впливає як на загальний стан, так і на цілі розвитку підприємства. Головною метою аналізу зовнішнього середовища є одержання необхідної планово-прогнозої інформації, а також виявлення слабких і сильних сторін підприємства, можливостей розвитку та ризиків, пов'язаних із зовнішнім середовищем;

– поетапна реалізація процесу управління потенціалом підприємства повинна бути закріплена за відповідними структурними підрозділами. За допомогою чіткого фіксування функцій досягається краща структурованість сфери управління. Особливу увагу слід приділити розробці посадових інструкцій, узгодженню положень про відділи та структурні (функціональні) підрозділи, а також розробці регламентів взаємодії служб.

Висновки. У сучасних умовах господарювання нова роль підприємства як повноправного суб'єкта економіки визначає вимоги до ефективності його діяльності. У зв'язку з важливістю комплексного підходу до управління розвитком і функціонуванням усіх господарських підсистем підприємства виникає необхідність виділення двох складових, які доповнюють одна одну: ефективності розвитку й ефективності поточної діяльності підприємства. А це потребує вирішення завдання взаємопов'язаного управління цими видами діяльності організації.

Все це визначає необхідність проведення для розвитку інноваційного субпотенціалу машинобудівного підприємства заходів, що забезпечують систематичне дослідження ринку інноваційних продуктів, проведення регулярних техніко-економічних обґрунтувань конкретних, практично здійснених проєктів.

Література

1. Кунцевич В. О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1(43). – С. 68–130.

2. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7(37). – С. 123–130.
3. Герасимчук Н. Тенденції розвитку промисловості України на сучасному етапі / Н. Герасимчук // Економіка України. – 2009. – № 13. – С. 24–30.
4. Козик В. В. Проблеми формування національної промислової політики України / В. В. Козик // Вісн. НУ “Львівська політехніка”. – Л., 2010. – № 527. – С. 17–20.

УДК 330.341.1(477)

О. Ю. НОВОДОН
Хмельницький національний університет

МЕТОДИ ОЦІНКИ ЗНАНОГО РОЗВИТКУ НА МІКРОРІВНІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ

Досліджено існуючі методи оцінки нематеріальних активів підприємств, проведена вартісна оцінка величини інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств України за коефіцієнтом Тобіна та за методом надлишкових прибутків, обґрунтована необхідність розробки та апробації методики оцінки розвитку економіки знань на мікрорівні.

Existing methods of assessment of enterprise's intangible assets are analyzed, valuable assessment of Ukrainian engineering enterprise's intellectual capital for Tobin's q and the method of excess profits is done, the necessity for elaboration and approbation methodologies of assessment the development of knowledge based economy at the macro level is substantiated.

Ключові слова: знання економіка, нематеріальні активи, інтелектуальний капітал.

Вступ. Вкладення ресурсів у розбудову та активізацію певного напрямку розвитку підприємства, регіону та країни в цілому передбачає подальше кількісне вимірювання ефективності провадження зазначених процесів, міри віддачі залучених активів, визначення їх впливу на основні показники діяльності об'єкту дослідження та пошук резервів підвищення ефективності заходів з підтримки цього напрямку. Зокрема, це стосується і залучення коштів у розвиток процесів становлення економіки, що базується на знаннях, як на мікрорівні, так і на мезо- та макрорівнях.

На сьогодні практика проведення оцінки ефективності розвитку знанневої економіки на вітчизняних підприємствах відсутня, що пояснюється, з одного боку, несистемністю досліджень економіки знань на мікрорівні в Україні, а з другого – відірваністю бізнес-середовища країни від досягнень науки.

З огляду на те, що консолідація зусиль держави та приватного сектора у напрямі реалізації стратегії розвитку на базі знань забезпечить двосторонні вигоди в контексті підвищення конкурентоздатності суб'єктів як макро-, так і мікрорівнів, державна підтримка розбудови знанневої економіки повинна супроводжуватись ініціативами підприємств по ідентифікації та розвитку знань, створення на їх базі ключових компетенцій, які в кінцевому рахунку набуватимуть вигляд інновацій.

Метою роботи є вивчення методів оцінки процесу створення доданої вартості за допомогою постійних розробок та нових способів задоволення запитів споживачів шляхом роботи в умовах самонавчачої організації.

Аналіз останніх публікацій. На сьогодні немає загальноновизнаного підходу до оцінки розвитку економіки знань на мікрорівні. Існує багато методик оцінки нематеріальних активів підприємства, його інтелектуального капіталу, інноваційного потенціалу тощо, які передбачають розрахунок лише значень, що характеризують стан неречових фондів підприємства. Зокрема, методи кількісної оцінки нематеріальних активів підприємства запропоновані у працях Г. Азгальдова, Н. Карпової, Ю. Гавриленко, А. Галстяна, А. Козирьова, В. Макарова, Б. Милльнера, Н. Чеботарьова та ін. [1, с. 88–114; 2, с. 3–5; 3, с. 65–153; 4, с. 135–136; 5, с. 136–140].

Однак, жодна із запропонованих методик не дозволяє визначити динаміку зрушень, які забезпечують розбудову економіки знань на мікрорівні, а також вплив перебігу інноваційних процесів на інші системи підприємства та, як результат, на основні показники діяльності організації.

Основні результати досліджень. Для інтегральної вартісної оцінки величини інтелектуального капіталу у західній економічній літературі, а також в практичній діяльності багатьох фірм Заходу та Сходу застосовується коефіцієнт Тобіна – відношення ринкової ціни компанії до ціни заміщення її реальних активів: будівель, споруд та запасів. Ринкова ціна компанії може бути визначена на основі даних про капіталізацію фірми, які базуються на оцінках фондового ринку [6, с. 119].

Інформація про капіталізацію низки компаній міститься у відкритій фінансовій звітності, однак це стосується обмеженого кола підприємств, головним чином активних учасників фондового ринку. З метою вивчення інструментарію оцінки економіки знань на мікрорівні, який може бути використаний на практиці, визначимо коефіцієнт Тобіна у 2010 році для машинобудівних підприємств України, по яким наявна інформація про їх капіталізацію (табл. 1) [7; 8].